

ШУ ҚАҒАНАҒЫНДАҒЫ КІНДІК БАУЫН КЕСУ АРҚЫЛЫ СИЫРЛАРДА ШУ ТҮСУІ КЕШЕУІЛДЕУІНІҢ АЛДЫН АЛУ

Жақыпов И.Т., Ығиева А. С.

Аннотация

Мақалада сиырлар төлдегеннен кейін шу қағанағындағы кіндік бауын кесу арқылы сиырларда шу түсуі кешеуілдеуінің алдын алу, яғни төлдеудің үшінші кезеңін тез аяқтау үшін бұзау шыққаннан кейінгі төл қабықпен жалғастырып тұратын кіндік бауын кесудің тиімділігі келтірілген. Ізденіс нәтижесінде, яғни төл шыққаннан кейін 30 минут, 30-60 минут аралықтарында ұрық қабығына, сонымен қатар кіндік бауы кесілген жануарларға 3%-ды сутегінің асқын тотығы, 0,05% хлоргексидин биглюконат ерітінділері енгізгеннен кейін 2 сағат аралығында 80-100 % жануарларда шудың кешеуілдеуі тоқтатылғандығы анықталған.

Кілттік сөздер: сиыр, бұзау, шу, кіндік бау, ерітінді, хлоргексидин биглюконат, сутегінің асқын тотығы.

Кіріспе

Ауыл шаруашылығының саласында ірі қара малды өсіру маңызды орын алады. Жекелеген шаруашылықтарда малдың жалпы басының өсуіне және ірі қара шаруашылықтарының ары қарай дамуына сиыр малында кездесетін жатыр аурулары кедергі келтіріп келеді. Бұл аурулардан келетін экономикалық шығын, мал шаруашылығында кездесетін көптеген жұқпалы емес аурулардан кем түспейді[1].

Туу және туудан кейінгі патологияларда алдын алу шараларының бірі, ол шудың кешеуілдеуін жаңа, тиімді әдістерімен алдын-алу. Шудың кешеуілдеуі бедеулікке және сүттілігі жоғары сиырлардың мезгілінен бұрын жарамсыздыққа шығаруына әкеп соғады[2].

Шудың кешеуілдеуінің себептері ол тамырлы қабаттың жатыр карункулаларынан ажырау процесінің қалыпсыз тығыз байланысуы (хорион түктерінің гипертрофиясы, шудың қабынуы және түйілуінің дамуы, шу мен жатырдың кілегейлі қабатының тығыз байланысуы, хорион түктерінің домбығуы); шуды ажыратып болғаннан кейін жатырдан қалдықтарды, хорион тамырларынан аққан қанды шығару, механикалық бөгеттер, ажыраған шудың жатыр қуысынан бөлініп шығуының қиындауы; құрсақ қуысының бұлшық еттерінің тым әлсіз жиырылуы;шуға микроорганизмдердің енуінен плацентарлық тіндерде патологиялық өзгерістердің басталып, гиперемиялық қабыну

мен хорион бүрлерінің крипти мен карункулалардағы қысылуынан, хорион бүрлерінің криптилерге берік бекіп, ары қарай карункулаларда дәнекер ткань дамиды да, жатыр атофиясына әкеп соғады. Осы бейімдеуші факторлардың шудың бөлінуіне әкеліп тірейтін малдың байламда ұсталуы, дұрыс азықтанбау мен суарылмауы, дәрумендер мен минералды тұздардың жетіспеушілігі мен індетті аурулардың болуынан туындайтын себептер[3,4].

Сиырларда шудың кешеуілдеуін үш түрге бөледі: толық, толық емес және жартылай.

Шудың толық кешеуілдеген кезінде хорион екі жатыр мүйізшелерінің карункулаларына бекітілген. Аллантоис пен амнион хорионмен байланыстарын сақтайды және сыртқы жыныс мүшелерінен жартылай ғана салбырап тұрады.

Толық емес кешеуілде хорион төл жатқан мүйізше карункулаларына бекітілген және бос мүйізшеден ажыратылған. Сирек жағдайда керісінше болады, яғни төл жатқан мүйізшеден ажырап, бос мүйізшеде бекітіліп тұрады.

Шу жартылай кешеуілдегенде амнион, аллантоис және хорионның көп бөлігі сыртқа бөлініп түскен. Төл жатқан мүйізшеде немесе жатырда бірнеше карункулалармен байланысқан хорионның бөлігі қалады. Тәжірибе барысында шудың жиі толық емес және жартылай тоқталуы кездеседі[5].

Шу кешеуілдеуінің клиникалық белгілері көріністердің комплекстерінен және мал күйінен және оның жыныс мүшелеріндегі өзгерістерінен түйінделеді. Олардың барлығы емделуге келіп түскен малға жалпы және арнайы зерттеулер жүргізгенде анықталады[6,7,8].

Туу жолдарындағы микробартардың тез көбеюі мен кері әсерлерінің күшеюі тек жергілікті қабыну процесстерін (эндометрит) тудырып қана қоймай, сонымен қатар интоксикацияның және бүкіл организмнің ауыр реакциясы - акушерлік сепсистің пайда болуына әкеледі.

Бұның барлығы шудың кешеуілдеуін тек қана жатырдың жеке ауруы ретінде ғана қарастыруға болмайтындығын көрсетеді. Бұл мал дәрігерінен ауру малды емдеудің және оның барлық жүйелерінің және мүшелерінің бұзылған функцияларын қалпына келтірудің сапалы және нәтижелі жақтарын қарастыруды талап етеді.

Шу кешеуілдеуін емдеудің барлық түрлері консервативті және оперативті түрге бөлінеді. Консервативті емдеу әдісі жатыр қуысына қол салмай, организмнің өзінің күшімен шу ажыратуға негізделген. Консервативті емдеу мал организмне жергілікті, жалпы және аралас әсер ету әдістеріне бөлінеді

Жатырға көп мөлшерде дезинфекциялық ертінділерді енгізу ескі әдістердің бірі болып табылады[9].

Жатырды жуып-шайған уақытта енгізілген сұйықтықты

міндетті түрде қайта шығару керек, әйтпесе ол оның атониясын күшейтіп, жатырдағы қабыну процесстері мен ағзаның интоксикациясының дамуына әсер етеді.

Шу кешеуілдеуінің алдын алу шарасының ең басты мақсаты шудың аналық бөлігінің атониясының алдын алу болып табылады. Оған сиыр малының күтімін жақсарту, сапалы азықтандыру және жұқпалы – жұқпалы емес ауруларының алдын алу арқылы қол жеткізуге болады.

Шудың кешеуілдеуін болдырмау үшін сиырларды буаз және суалған кезінде, сондай-ақ бұзаулаған соң 10-15 күндей сапалы жемшөппен азықтандыру қажет. Осылармен қатар сиырлар күнделікті 2-2,5 сағат серуендетіліп, мал организмінде зат алмасуының бірқалыпты жүруін қамтамасыз ету керек. Сиырларды алдын ала бұзаулауға дайындаған кезде мал дәрігерлік-санитарлық ережелерді қатаң сақтау акушерлік-гинекологиялық ауруларға шалдықпауына ықпал етеді [10,11,12].

Сонымен қатар оперативті емдеу әдісі де кең етек алған. Котиледондарды жеке карункулалардан ажыратқанда шуды сол қолмен тарта отырып, ажыратуға байланысты бұрайды. Шуды қолмен ажыратқаннан кейін септикалық аурулардың алдын алу үшін антибиотиктер мен

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу жұмыстары Ақмола облысы шаруашылықтарында жүргізілді. Зерттеуге 80 бас сиыр,

сульфаниламид препараттарын қолдану керектігін авторлар атап өткен [13,14].

Алексеев А.П. [15], Долженков Ю.А. [16] сиырларда шудың кешеуілдеуін емдеу үшін қағанақ сұйығын жиі пайдаланады. Гормональды препараттардан питуитринді, фолликулинді және синестролды қолданады.

Копытин В.К., Машаров Ю.В.; [4] 2001-2002 жылдың қысында 130 бас малды алған, оның ішінде 12-сін (тәжірибе тобы ретінде) сиырдың кіндік бауын төл шыққан кезде кескен, қалған 118 (бақылау тобы) 1,2,3,4,5,6 сағат аралықтарында тәжірибе жүргізген. Тәжірибелік топтағы жануарларда шудың түсуі орташа есеппен 3,75 сағ, ал бақылау тобында 5,4; 7,5; 10,6; 13,6-20 сағаттарда ажыраған. Кіндікті қан тамырдан ажыратқан кезде 483,3 және 264,3-112 мл қан бөлінген. Сонымен қатар кіндікті қан тамырдан кеш ажыратқан кездері қан қансарысуы сұйықтығына ұқсас болған. Бақылау тобында 17 бастан немесе 14,4% оперативті әдіспен шуды алу жұмыстарын жүргізген. Нәтижесінде бақылауға алынған 17 бас малда катаральді-іріңді – катаральді эндометрит байқалған. Зерттеу мақсаты: Сиырларда шудың кешеуілдеуінің алдын-алу әдістерін зерттеу және жетілдіру.

0,05% хлоргексидин биглюконат, 3%-ды сутегінің асқын тотығы ерітінділері қолданылды.

Шудың кешеуілдеуінің алдын алу үшін әртүрлі әдістер қолданылып, бұл үшін 4 топтағы (n=80) жануарлармен тәжірибе жүргізілді.

I-ші топта (n=20) кіндік бауы кесілмеген, шуы кешеуілдеген жануарлар (бақылау топ)

II-ші топта (n=20) Копытин В.К. және Машаров Ю.В. [4] әдістері бойынша сиырлардың төлдегенен соң 30 минут ішінде кіндік бауы кесілді. Бұл әдіс бойынша жануарлар төлдегенен кейін

ұрықты қабықпен жалғастырып тұратын кіндікті кесіп тастайды. Бұл кезде кіндіктен 500-1500мл қан ағады.

Өз тәжірибемізді жүргізу барысында III-ші топтағы жануарлардың (n=20) кіндіктерін кескеннен кейін тамыр ішіне 3%-ды сутегінің асқын тотығын, ал IV-ші топтағы жануарларға (n=20) 0,05% хлоргексидин биглюконат препараттары енгізілді.

Зерттеу нәтижелері

Сиырларда шу кешеуілдеуінің таралуы Ақмола облысындағы шаруашылықтарда курация арқылы және тіркеу журналының есеп нәтижелері негізінде жасалынды.

Сиырларда шу кешеуілдеуінің таралуы сәуір, мамыр, маусым айларында жүргізілді. Сәуір айында 129 сиырдың 49 немесе

37,9%, ал мамыр айында 105 сиырдың 25 немесе 23,8%-ында шудың кешеуілдеуі болды. Тіпті, жаз мезгілінің алғашқы айында бұзаулаған сиырлардың 58 сиырдың 11 немесе 18,9%-ында шудың кешеуілдеуі кездесті. (кесте 1)

Кесте 1- Сиырларда шу кешеуілдеуінің таралуы.

Уақыты	Туу саны	Шудың кешеуілдеуі	
		n	%
Сәуір	129	49	37,9
Мамыр	105	25	23,8
Маусым	58	11	18,9
Барлығы	292	85	29,7

Жүргізілген зерттеулер бойынша бақылау тобындағы жануарлардың (n=20) 6 сағат ішінде 16 сиырда (80%) шуы түспеді.

Жануарларда толық шудың кешеуілдеуі болды. Осыған байланысты 48 сағат өткенен соң

шу оперативті түрде алынды. (кесте 2)

II-ші топтағы(n=10) жануарлар төлдегеннен соң 30 минут ішінде кіндік бауы кесілген 80% жануарлардың шуы 1-2 сағат ішінде түсті. Сиырлардағы (n=10) төлдегеннен кейін кіндік бауын 30-60 минут ішінде кескен кезде 60% жануардың шуы түсті. Қалған 40% жануардың шуы оперативті жолмен алынды.

III-ші топтағы(n=10) жануарларға төлдегеннен кейін, 30 минут ішінде кіндік бауын кесіп, 3%-ды сутегінің асқын тотығын енгіздік. Алғашқы 2 сағат ішінде 8 жануардың (80%)

шуы түсті. Төлдегеннен кейін кіндік бауын 30-60 минут ішінде кескен кезде (n=10) 70% жануардың шуы түссе, 30% жануардың шуын оперативті жолмен алуға тура келді.

Жануарлар төлдегеннен кейін, кіндік бауын кесіп, 0,05% хлоргексидин биглюконат ерітіндісін енгізгеннен IV-ші топтағы (n=10) жануарлардың шуы 1-2 сағат ішінде 100% түсті, кіндік бауын 30-60 минут ішінде кескен кезде (n=10) 90% жануардың шуы 3-6 сағатта түсті.

Кесте 2 – Сиырларда шу түсуі кешеуілдеуінің алдын алу әдістерін жетілдіру нәтижелері (n=80)

Топтар	Жатырды ұрық қабынан босату			
	30 минут		30-60 минут	
	n	%	n	%
I топ Кіндік бауы кесілмеген, шуы кешеуілдеген сиырлар (бақылау тобы) (n=20)	2	10%	2	10%
II топ Сиырлар төлдеген соң 30 минут ішінде кіндік бауы кесілген сиырлар (n=20)	8	80%	6	60%
III топ Кіндіктерін кескеннен кейін тамыр ішіне 3%-ды сутегінің асқын тотығы ерітіндісін	8	80%	7	70%

енгізілген (n=20)				
IV топ Кіндіктерін кескеннен кейін тамыр ішіне 0,05% хлоргексидин биглюконат ерітіндісі енгізілген (n=20)	10	100%	9	90%

Қағанақта орналасқан кіндік бауын 30 минуттан соң кескеннен кейін 80% жануарлардың шуы кешеуілдеуінің алдын алды.3%-ды сутегінің асқын тотығы, 0,05%

хлоргексидин биглюконат ерітінділерін енгізгеннен кейін төлдеудің үшінші кезеңін 2 сағатқа немесе 1,25 рет қысқартты.

Әдебиеттер тізімі

1. Жақыпов И.Т., Әбдірахманов Т.Ж., Ахметов А.Н. Акушерлік, гинекология және жануарларды көбейту биотехникасы практикумы: Астана: С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, 2012.-232б.
2. Стуков А. Н., «Задержание последа у высокопродуктивных коров и методы его профилактики и лечения» // . Ветеринария, 2001-№2-С.49-51.
3. Абдрахманов Т.Ж; Бакбергенова А.А; Жассаков С.Б. «Способ приготовления тканевого препарата для лечения и профилактики задержания последа у коров»// Патент 26856.АО «Казахский агротехнический университет имени Сакена Сейфуллина, 2012.
4. Копытин В.К.; Машаров Ю.В «Способ профилактики задержания последа у коров» // Ветеринария, 2004-№3-С.49-50
5. Машаров Ю. В., /Рациональный метод профилактики задержания последа у коров путем иссечения культуры пуповины//автореф. дис. . канд. вет. наук.Москва, 2009г.
- 6.Белобороденко Т. А., Белобороденко А. М. , Белобороденко М. А.; /Способ профилактики задержания последа у коров // Пат. № 241641 РФБюл. № 11,20.04.2011
- 7.Tacke R. Chirality in Bioorganosilicon Chemistry, In The Chemistry of Organic Silicon Compounds / R. Tacke, S. A. Wagner, Z. Rappoport, Y. Apeloig // Wiley. Chichester, UK, 1998. - V. 2 (41). - P. 2363.
- 8.Белобороденко Т.А., Белобороденко А.М., Белобороденко М.А.; Способ профилактики задержания последа у коров / Заявка №2012114590, положительное решение о выдаче патента от 22.03.2013
- 9.Laven R.A. Gross morphometry of the bovine placentome during gestation / R.A. Laven, A.R. Peters // Reproduction in Domestic Animals, 2001. -V. 36.-Issue 6.-P. 289.

10. National Research Council. Nutrient Requirements of Dairy Th Cattle, 7 rev. ed. National Academy of Sciences, Washington : DC, 2001.
11. Kimura K., Goff J.P., Kehrli ME, Reinhardt TA. Decreased neutrophil function as a cause of retained placenta in dairy cattle / J. Dairy.Sci., 2002. . V. 85. - P. 544-550.
12. LeBlanc S.J. Postpartum uterine disease and dairy herd reproductive performance / S.J. LeBlanc // Areview. Vet. J. 2008. - V. 176. - P. 102-114.
13. Maj J.G. Activity of 72-kDa and 92-kDa matrix metalloproteinases in placental tissues of cows with and without Retained fetal membranes / M. Kankofer // Placenta. -1997. V. 18. - P. 683-687.
14. Mee J. F. The role of micronutrients in bovine periparturient problems / Cattle Practice, 2004. V. 12. - P. 95-108.
15. Алексеев А.П. Сравнительная эффективность различных способов отделения задержания последа у коров: автореф. дис. . канд. вет. наук / Саратов, 2003. - 14 с.
16. Долженков Ю.А. Фармакопрофилактика задержания последа и послеродовых эндометритов у коров селеносодержащими препаратами: автореф. дис. . канд. вет. наук. / Краснодар, 2010. - 29 с.

Резюме

Разрезание культи пуповины оставшийся в плодных оболочках через 30 минут рождения плода позволяет отделить послед у 80% коров. Введение в культи пуповины 3% раствора перекиси водорода 30 минут после отела вызывало отделение последа у 80% коров в течении 2 часов, в ведение данного раствора в культи пуповины через 30-60 минут после отела вызывало отделение последа у 70% животных. Введение в культи пуповины 0,05 % раствора хлоргесидин биглюконата в те же сроки вызывало отделение последа в течении 2-6 часов у 90-100% животных в течении 2-6 часов.

Summary

Cutting of umbilical cord stump remaining in the fetal membranes within 30 minutes of the birth of the fetus allows separate the heam 80% of the cows. The insertion 3% hydrogen peroxide solution in the umbilical cord stumpfor 30 minutes after calving caused a separation of the placenta of 80% of cows during 2 hours, keeping this solution in the stump of the umbilical cord within 30-60 minutes after calving caused a separation of the placenta of 70% of animals,insertion of 0.05% solution chlorhexidinegluconatein the umbilical stump in the same period led to the separation of the placenta within 2-6 hours of 90-100% of the animals within 2-6 hours.